

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен

„доктор“

Автор на дисертационния труд:

Зоя Иванова Лекова

Тема на дисертационния труд:

„МЕТАЛЪТ В МОНУМЕНТАЛНИТЕ СКУЛПТУРИ НА ЛЮБОМИР ДАЛЧЕВ, ГАЛИН МАЛАКЧИЕВ,
КРУМ ДАМЯНОВ, ГЕОРГИ ЧАПКЪНОВ, АНГЕЛ СТАНЕВ, ЕМИЛ ПОПОВ“

Член на научното жури:

Проф. Богомил Николов Димитров

Темата за значението и ролята на материала метал в създаването на монументална пластика в България се разглежда за първи път. Докторант Зоя Лекова се е спряла на група изявени български скулптори от три генерации с различен стил и мироглед, които в различна степен и по различен начин използват металите като художествен материал. Въпреки че заглавието на дисертацията предполага главно технологичен дискурс върху темата, авторът отива по-далече. Описвайки характеристиките на основните материали и технологии тя разкрива и магическата връзка и партньорство между художника и материала, като необходимо условие за създаване на шедеври.

Дисертацията напълно отговаря на определението „Малка тухличка в стената на познанието“. Тя е от малкото теоретични разработки, които познавам, съдържащи освен словесна еквилибристика, и много ценна информация както за студентите, така и за колегите преподаватели. Защото покрай тясно специализирания поглед върху темата за използваните материали има задълбочено изследване на творчеството на шестимата автори, което по различни причини не е достатъчно познато.

Дисертационният труд се състои от две части – текстова и албумна част с фотоси, илюстриращи анализирания творби. Текстовата част съдържа 221 страници, структурирани в следната последователност: увод, изложение, съставено от 7 глави, заключение и библиография. Използваната литература включва 124 заглавия, от които:

книги, сборници и статии, интернет източници, каталози, интервюта. Приложението към дисертационния труд е с обем от 183 страници и включва 427 цветни фотографски изображения на разглежданите или споменати в текстовата част скулптурни обекти, както и списък на илюстрациите. По-голямата част от приложения снимков материал е авторски, направен специално в подкрепа на проучването.

В уводната част на проучването авторът ясно обозначава тезата, обекта и целите на труда. Очертани са и границите на изследвания проблем, както и избраната методология на изследване. Посочените методи - културно-исторически, биографичен, описателен, експертен и емпиричен анализ са добре подбрани и удачно използвани в цялостната разработка, което позволява разглежданата проблематика да се анализира от повече гледни точки. За основен метод в проучването докторант Лекова възприема сравнителния анализ на базата на който е изградена и цялостната логическа постройка на разработката.

Първата част на дисертацията, озаглавена „Българска монументална скулптура” е от особено важно значение за изследването, защото въпреки че ясно и точно авторът посочва в уводната част обекта и целите на изследването, тук още по категорично са посочени неизбежните зависимости с които се съобразява монументалното произведение на изкуството и неговата реализация в публично пространство, съобразно историческия период. Освен обзорния преглед върху развитието на монументалната скулптура в България през миналия век, тя очертава и някои важни и недостатъчно коментирани аспекти, пряко или косвено свързани с този процес. Друг много важен акцент в тази част на изследването е това, че авторът насочва вниманието към незаменимостта на метала в конструктивно отношение не само в полза на авторските търсения, но и по отношение на устойчивост, трайност и безопасност на произведенията. Тук тя разглежда и технологичните етапи съпровождащи метода художествено леене. Приемам нейния избор да поднесе тази информация споделяйки личния си опит, тъй като това прави сухата, технологична материя по разбираема и полезна както за студенти, така и за колеги.

Всяка от следващите шест части на дисертацията е обособена за всеки един от избраните автори и неговото творчество, като във всяка отделна част по хронологичен ред са разгледани конкретни творби от творчеството на избраните автори. Във всяка част се съдържат биографични данни за всеки отделен творец, изброени са голяма част

от важни техни произведения, посочени са и характерните пластични търсения за всеки един от тях, като Лекова акцентира върху значението на метала и различната интерпретация на авторите с материала за постигане на личните емоционални и професионални резултати. Изборът за анализ на конкретни творби от богатото творчество на посочените автори не е лека задача, но Лекова е подбрала подходящи, а в някои случаи и недостатъчно анализирани до сега скулптурни произведения в подкрепа на защитаваната теза. Тя анализира творбите на базата на общи критерии, а именно: специфика на форма, композиция и мащаб в конкретна архитектурна и паркова среда, продиктувани от характерните конструктивни, пластични и цветови особености на използваните метали.

В част втора авторът разглежда творби от творчеството на Любомир Далчев, като акцентира върху някои техники при използването на метал, които не са употребявани до този момент във фигуралната монументална скулптура в България. Тук отново на базата на личен опит докторант Лекова предлага интересни разсъждения относно възможностите за употреба и ролята на материалите – олово и мед за постигането на търсения естетически резултат, както и основни технологични характеристики и особености в използването на тези метали в монументалната скулптура. Също така съвсем подходящ избор за подробен анализ са и творбите - Пантеон „Братска могила“ (1974) и Паметник на Климент Охридски (1978), чрез които тя насочва вниманието към необичайно и дори непознато до този момент комбиниране между материалите – бронз и камък в българската скулптура.

В трета част на труда посветена на Галин Малакчиев, Лекова акцентира върху значението на метала и по-точно лятата метална форма за материализирането на творческите търсения на скулптора. Тук интерес предизвиква и почти непознатата абстрактна композиция - Металната пластика на Летище Русе (1974 – 1975) от творчеството на Галин Малакчиев, чрез чийто задълбочен анализ докторантът доказва значението и възможностите на металите и в областта на абстрактната скулптура, което в следващите части на изследването затвърждава с примери от творчеството и на следващите автори.

В четвърта част са анализирани както някои от публично познатите, реализирани от Крум Дамянов монументални ансамбли, така и не толкова популярни произведения от неговото творчество. Значението на метала в конструктивен план е доказано най-

ясно чрез анализа на едни от най-мощните монументи в българската скулптура - Монумент „Знаме на мира“ (1979) и Мемориален ансамбъл „Асеневци“ (1985) в които комбинациите между метал и бетон, метал и камък и начина по който ги използва Крум Дамянов е различен от подхода на Далчев. В стремежа си за постигане на антигравитационно въздействие на формата Крум Дамянов избира носещият материал да е металът, а не камъка. Чрез анализа на композициите - Кръстът за храм „Св. Петка“, Рупите (1994) и „Един тон във въздуха“ (2002), Геел, Белгия, докторантът показва, че антигравитационните търсения на автора в областта на абстрактната скулптура не биха могли да бъдат реализирани от материал различен от метала.

Следващата /пета/ част на труда е отреден за богатото творчество на Георги Чапкънов. Тук Лекова разглежда ролята и значението на метала в творчеството на автора в няколко аспекта. Наред с най-използвания метод за отливане от бронз и месинг тя ни запознава и с други използвани технологии в художествения метал – галванопластика и галваностегия. Безспорно най-ценното в тази част на проучването /върху което и докторантът акцентира/ е събирането и систематизирането на творбите от скрап създадени в периода 1987 – 2013 г. от Чапкънов в единен скулптурен цикъл. Тук са посочени технологичните особености и възможности при обработката на отпадъчния метал, както и „съавторството“ на материала като провокатор на творчески идеи. Лекова ги подрежда по хронологичен ред и подкрепя анализа си с богат снимков материал, което дава възможност те да бъдат възприети наистина като цялостен и важен цикъл от творчеството на Чапкънов.

Някои творби от творчеството на Ангел Станев, докторантът разглежда в част шеста на изследването. Чрез анализа на релеф „България – земя на древни култури“ (1981), реализиран съвместно от Ангел Станев и Емил Попов, Лекова отново насочва вниманието към възможностите на метода галванопластика. В тази творба, тя се фокусира върху съчетаването на галванопластиката с класическото леене от месинг като предпоставка за различно пластично третиране на формата, водещо до контраст и по-силно емоционално изразяване. Показва и възможностите на интерпретиране на отпадъчния метал – скрап за създаване на абстрактни композиции като за целта детайлно анализира композициите „Портал“ и „Мрежа“, реализирани отново съвместно от Ангел Станев и Емил Попов в рамките на скулптурен симпозиум в Силистра през 1989 г. По своеобразен начин и тук докторантът акцентира върху цикъл монументални творби на Станев, които тя обединява не само базирайки се на изпълнението на

творбите от метал, но и чрез присъствието на често използвания пластичен символ от скулпторът – кръг. Първата от тези творби, която посочва Лекова е композицията „Комична фантазия в червено“ в Гулденфинген, Германия (1984), която е изработена от алуминий и в която скулпторът включва и цвят в цялостното решение. Детайлно са разгледани и няколко мащабни абстрактни композиции, носещи името „Ескизи“, реализирани в периода 2000 – 2004 г. от стоманени листове обработени чрез плазмено рязане, които са и акцентът в тази част на проучването.

В част седма от дисертационния труд са разгледани творби от творчеството на Емил Попов. Както и в предходните части и тук, Лекова посочва многообразието от техники и похвати в използването на метала с които борави скулпторът. Посочва множество негови творби реализирани чрез метода художествено леене в различни скулптурни жанрове – релеф, кръгла пластика, портрети, фигурални композиции от човешки и животински фигури. Основен и изключително важен момент за изследването е подробното разглеждане и обединяването на абстрактните композиции, наречени „Носеща прозрачност“ в единен цикъл, което до колкото ми е известно, не е правено до сега. Тези творби са създадени от Попов в периода 1998 – 2000 г. Докторантът ги подрежда и анализира хронологично, като акцентира върху комбинацията от метал и камък, в която металът има основно значение както в конструктивно, така и в пластично отношение.

Дисертационният труд е добре структуриран, стилът на изложение е ясен и четивен, авторските виждания са аргументирано защитени. Собствената преценка за приносите в дисертацията е убедителна и добре обоснована.

Въз основа на изброените достойнства на дисертацията, отчитайки широтата на познанията и опита на авторът в областта на скулптурата и на нейните умения за задълбочен социологически и естетически анализ и най-вече – безспорните приноси в изграждане на надеждна методология за изследване и съпоставка на различните метали и материалът по принцип в скулптурното творчество, считам, че дисертационният труд дава основание за присъждането на Зоя Лекова на образователната научна степен „доктор“.

Проф. Богомил Николов